Informe de Resultados

Consulta a Pueblos y Comunidades Indígenas de las regiones Huasteca

NEPJ L'MII

1. L'uaiñ .... ¡Error! Marcador no definido.

2. Pjk maá n'i+ **4**

2.1. Ru k'ntap l'jiao *6*

2.2. P'jk maá n'i+ .... ***¡Error! Marcador no definido.***

2.3. N'ki+ñ n'ksh t'baat... ***¡Error! Marcador no definido.***

2.4. T'manch g'shibat rinjieé .... ***¡Error! Marcador no definido.***

2.5. T'ajaan .... ***¡Error! Marcador no definido.***

3. Nepk ru gul' ing ru m´biak .... ¡Error! Marcador no definido.

3.1. M'biak ru piudat... ***¡Error! Marcador no definido.***

3.2. M'biak k'i+t rinjie'e .... ***¡Error! Marcador no definido.***

3.3. Nepj rinjieé gul'jdat biú t'ajaan .... ***¡Error! Marcador no definido.***

4. Nepj gul'jin biú t'ajaan'pur n'i+s n'kuang ..... ¡Error! Marcador no definido.

4.1. Nepj l¿i+ng ru rinjieé ke d'kju+ .... ***¡Error! Marcador no definido.***

4.2. S'nu' rinjieé ke s'igan ru rinjieé Turistico .... ***¡Error! Marcador no definido.***

4.3. S'nu' rinjieé ke b'aip biú n'tajao Turistica *27*

5. Nepj d'njuu' L'ñiaip .... ¡Error! Marcador no definido.

1. L'uañ'

Kun biú rinjie t'i+ biú g'njiu' Plan Maestro biú g'ndiu' Turístico ke l´jui biú Huasteca Potosina (N'tajao g'mu+), pur biú Secretaria bi'uTurismo Federal, k'juande biyaip' biú Secretaría biú Turismo biú Estado paiñn ndu' paã nepj mang+biú Ley de Consulta Indígena para el Estado y Municipios de San Luis Potosí (Ley), ni'i+ nada l'aandpt ru k'musat paiñ piudat xi'iuyit ke k'juadat ru piu' le l'biai+ n'i+s' nkuandt ru piu' huasteca potosina paiñ griuy n'i+s' nkuandt biú k'mpu' k'inkiep biú Estado N'kieē nmbiu'.

Kjuande pjk mang' biú Ley, biú n'ksh+ ke d'kjuaā biú Periódico Oficial biú Estado biú g'nu'+ m'lji+16 nmao kolas 'kij+ 2022, njk d'mang maá g'i+ ke ru k'musat, piudat paiñ g'mayit xi'iuyit g'mbiaki', ke g'jiu ru rinjieé, n biú n'jiebat, pa ke ndu g'jiu paiñ g' mjiang nepj ndudat m'jang, nepj m'jang ke l,i+ paiñ pjk m'jang ke l' i+ pjk n'ki+ biú N'tajao G'mu´, biú b'j+ l'ajandbt.

Kuande niriua l'i+, kraa piudat d'taiñ ke l'iandbt biú turismo, kjuande nda n'tjao g'piap ru n't+, g'mjiau ru n'tajadat paiñ g'kiaiñ nepj ndudat t'i+, kradat nip d'mjang n'biaink, ndudat xiang n'tajadat, kjuande mjaap ni nepj m'jang+ pa bu g'paā.

Kiao n'u' en nñia t'ajan', k'sao l'iandpt ru l'iedat ke kjuadat ru piu' k'ntao g'mbiejp ru l'jiao, kjuande pjk mang ru d'kiunpdt ke ndudat k'jus+ paiñ kradat g'mbiaik kinkie biú n'tajao biú N'tajao G'mu´ke gu'lign biú k'njiu'.

N'ñia n'ksh ke t'aiñ kjuande pjk mang biú artículo 27 biú ley, t'aiñ nepj gu'ling kuando rua t'i+ biú t'ajan' a ru piudat, kjuande biú N'tajao G'mu´,ke g´ndiu+ Turístico ke l´jui biú Huasteca Potosina.

2. Pjk n’i+ ru l’jiao

Biú ke n’i+ pa ke l’i+ biú t’ajan’ a ru k’musat paiñ piudat xi’iuyit, pur biú t’i+ biú Plan Maestro, d’juus’ dikiujang ke l’imi+ biú Estado Kie mbiu’; d’pjaā ka nda nepj mang biú Ley biú artículo 12.

K’tap ke maā n’i+, d’nju’ nepj m’jang ru Kius’ normativas, kjuande pjk mang biú Ley, paiñ biú n’ksh ke d’tjing d’kjus’ nepj mang biú artículo 14 biú n’nang’ n’ji+.

Biú n’ksh ke d’ti+j mjao mang nepj maā n’kiajan, kjuande nepj m’jang n’ji+ biú Plan Maestro; pjk nki+ nbiaik paiñ pjk maā n’i+, xiep’ paiñ pjk n’uú maā n’i+ ru t’manch, ka nda n’i+s nkuandat ke nmaik’ biú n’tjao biú t’ajan’.

Ru rinjieé paiñ ru k’i+i rinjieé ke d’taiñ pa ke ndudat g’mjiang nepj m’jang, pjk m’jang paiñ pjk m’jang ke g’jiu+, ru re kra.:

Cuadro 1
Rinjjieé t’ajaan’.

Rinjieé	K’i+ rinjieé
A. N’diu Turístico Ke g’tung	1. G’kjiat paiñ g’ljiung ru r’ki+ cultural ke l’iiao g’mjiao paiñ ke nip l’iiao
	2. G’kjiat paiñg’mbiai+ k’i+ ru piu s’pajats
	3. L’ju+ n’i+ biú turismo pa ru piudat
	4. Pjk maá n’ki+ n’liajo ru s’shiai paiñ biu k’nte j’iang

Rinjieé	K'i+ rinjieé
B. N'diu k'mpu, Social e Intercultural	1. Dijiú l´jiao turísticas ke maá n´i+ biú k'mpu.
	2. Shiang nepj spajats turismo.
	3. Nepj l´mi+ pa ke k´ji+ ru l´jiao biú turismo.
	4. L´jiao pa ke n' i+ m´jee nepj dijiu paiñ nepj l'imi+turístico
	5. M´jiang g´njiú ru n'i+s nkuandat paiñ piudat.

Rinjieé	K'i+ rinjieé
C. Infraestructura Turística	1. Nepj r´ki+ turístico
	2. Shiang d´nueje' n'jius (d´nueje´ paiñ m´jao d´nueje')
	3. Pjk n´ki+ n' kadat paiñ transporte
	4. M'jao l´saán+ biú k'mus+
	5. Internet

Pur b'j+, ru g'mayat' ru re l'jiao niriua m'jaang nepj ndudat m'jang kun ru re rinjieé, kjuande niriua l'ajan' nepj nip mjao n'juu'.

N'ñiq tabla l'uanñ ksao t'manch n'i+ kun ru piudat xi,iuy ka nda t'manch biú l'aandpt xi'iuyit pa n'ki+ biú G'mu´,ke g´ndiu+ Turístico ke l´jui biú Huasteca Potosina.

Cuadro 2
k'sadat, n'mianchit ru piudat xi'iuyit ka nda t´manch biu t'ajaan xiíuy.

T'manch	K'sadat
T'manch njiú pjk maá n'i+	23

T'manch n'ki+iñ n'ksh T'baat paiñ bi'u n'ksh kuish' kiuet	23
T'manch g'tayit	138
T'ajaan	39
Ksao' t'manch	**223**

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Kun m'eeje ru t'manch, n'mianchit **6,245 l'iedat** g'madat g'mayit kjuande l'iedat ke nip mji+ s'bjet. Kiua maā n'kuenkan ki+i ka nda t'manch ke nimi+.

2.1 Kntap l'jiao

Kjuande pjk mang biú artículo 12 biú Ley n'ñia n'tajao n'manchn ru rinjieé paiñ gua k'aiñbin rnu piudat, pa n'nunan pjk nki+ n'kiao paiñ n'nun' si jipj ru pjk maā n'uinan; gua k'tajan l'jiao Kun biú k'mpu xi'iuy kuna l'jimp, k'mpu San Pedro, ke líyiai+ Santa María Acapulco, ke liyiai+ n'i+s n'kuang Santa Catarina; nda n k'mpu Teének biú San José Xilatzen,n'i+s n'kuang Tanlajás paiñ k'mpu náhuatl biú Herradura, n'i+s n'kuang Xilitla.

2.1. Nmjiang pjk n'i+ ru t'manch

Kjuande pjk mang biú artículo 22 biú Ley, ru piu pjk n'i+ ru t'manch n'i+ pjk d'mjaang ru piudat ke mjap más mjao, dmjaang ru g'mayit, paiñ ru t'manch b'piap ndu' n'i+ pjk l'limi+ b'lidat l'iedat.

Figura 1
N'mjiang Pjk maā n'i+ San Martín Chalchicuautla. 11 n'mao kolas 2022.

Figura 2
N'mjiang Pjk maā n'i+Xilitla. 4 n'mao kolas 2022.

Figura 3
Pjk maā n´i+ Aquismón. 3 n’mao kolas 2022.

Pur b’j,ru kius+!g’ndajant, chiñi, ru secretarias biú Turismo Federal paiñ estatal, d’taiñ ru rinjieé ke l’lki+ pa nki+ biú t’ajan’ rudt n’dujk ke k’tao m’jie ru piudat;d’dudat, biú Grupo Técnico Operativo (GTO) d’taiñ pjk maā n’i+ ru l’jiao, ke d’majang ru k’ius+ ke l’ajaān paiñ ru k’ius+ ke n’ju+ m,’jao l’i+.

Ru nepj gul’ign ru t’manch pa n’mjiang ru pjk n’i+ ru t’manch biú GTO kun g’mayit xi’iuyit, d’mjang maā n’i+ 23 T’manch, pjk g’madat 892 g’mayit, n’dujk d’majang n’mbiak+ biú t’ajan+, d’majang g’kip’ s’nu’ biú t’manch g’shibat ru rinjieé, pur b’ji+ d’mjang ke mā “ g,tayit” pa ke g’shibat más rinjieé de biú t’jaan.

2.2. N’biudat N’ksh’ T’baat

N’i+ paiñ mjao d’njuú biú n’ksh’ paiñ d’tñbat a ru piudat xiep pjk mang biú Ley biú artículo 13 paiñ d’mang nepj, pjk sxiaā l’uat ru rinjieé; pki+ru piudat g’miji+ g’nu’ pa ke g’njiu ru rinjieé paiñ g’njiu nepj n’dudat m’jaang.

Gmaā g’pjadat ru ndujk piudat ke nip d’tju’ g’madat ru k’ntap t’manch ke d’mjaan biú GTO kjuande pur biú n’tus’ g’ndajan

Pur m’jeē n’i+ 23 t’manch pa n’ki’ñ biú n’ksh, pjk d’bak’i 899 l’iedat, m’ja b’lidat g’mayit.

Figura 4
N´biudat n´ksh+ t’baat Coxcatlán. 19 n’mao kolas 2022.

2.3. T’manch g’shibat rinjieé

Ni nepj l’uibat m’nis+ ke g’ki+ re t’manch, n’mi+ b’li+ t’manch, kun ru piudat, a ru l’iedat ke kuajadat n ru piudat ke m’jaang n’jiu’ ru rinjieé, ru rinjieé pjk maā n’i+ paiñ pjk n’i+ biú n’tjao. Pur m’jeē ‘i+ **138 “T’manch ki’mbin+”**, paiñ d’baik **2,772 l’iedat** de ru piudat.

Figura 5
Kim'bin+ Cerritos, Tanquián de Escobedo. 10 n'mao xis 2022.

Figura 6
Kim'bin+ Ahuehueyo, Xilitla. 10 n'mao xis 2022.

Figura 7
kim’bin+ Totolteo, San Martín Chalchicuautla. 8 n’mao xis 2022.

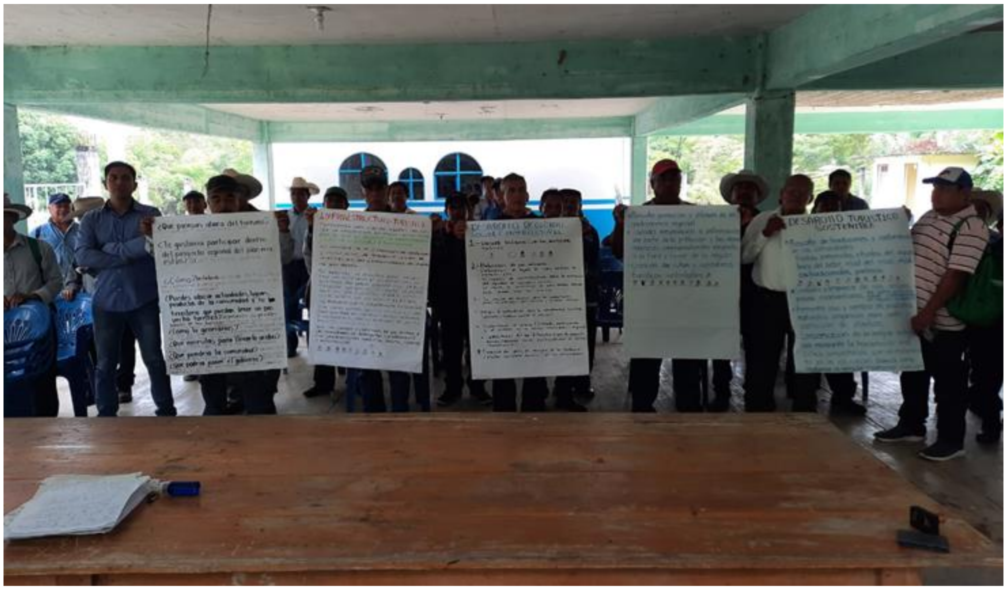

2.4. T’ajaan’

Ni’giajing ru k’ntap rinjieé a ru piudat rinjiep biú t’ajan’, mjao d’mjang ru t’manch pa n’i+ biú T’ajaan’ pa ke g’lij+, kjuande d’mjang, ru rinjiebat, nepj m’jaang paiñ pjk m’jaang kun biú t’i+ biú N’tajao G’mu’, nepj mang biú t’ajan’.

Kiua d’baki’ **1,682 l’iedat,** g’madat mjaā b’lidat l’liedat ke ru n’jiuyit k’nuye maā. Bj’ kjuande, ru xi’iuyit ndujk d’baiki’ d’baiki’ ndujk li’midat mjaa b’lidat, k’ntap r’uajadat ru náhuatl, l’kiusbat ru Tének paiñ n’aimp ru Xi’iuy.

3. Ru rinjieé ke gu'lipj biú m'biaik

Kiua li'mi+ kra tablas pjk l'xiaān ru m'biaik de kiuandat paiñ n'jiuyat pur k'mpu xi'iuy; m'biaiki' pur k'mus+, etc.

Cuadro 3
K'sao g'madat nepj m'lebat

Nepj m´lebat	K´mpu Xi'iuy	K´mpu Náhuatl	K´mpu Teének	K´mpu B´li+ rinjie	M´jeé m´biaiki
N'tjui	97	235	197	17	**546**
K'iuang	72	610	399	55	**1,136**
M'jeé	**169**	**845**	**596**	**72**	**1,682**

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Figura 8
M´jeé ru k'mbiak pur k' mus+ xi'iuy

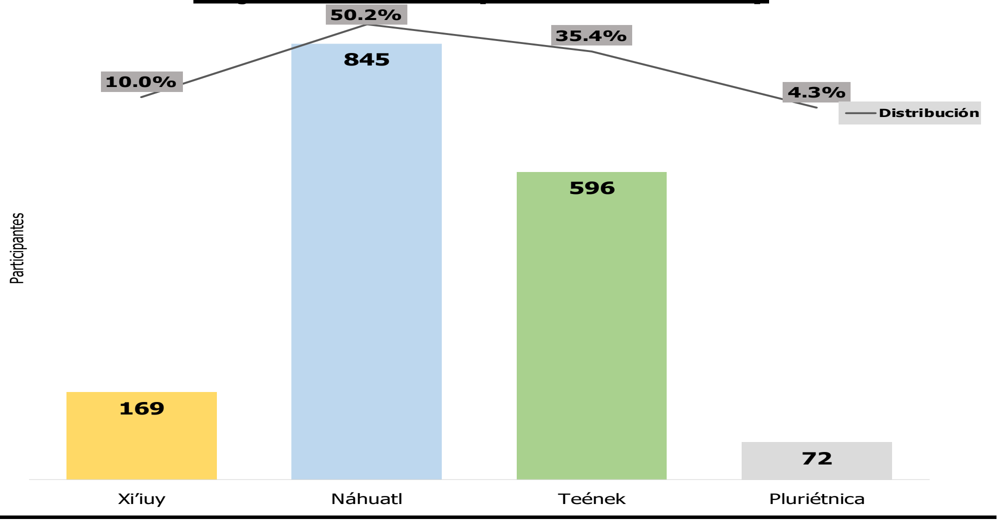

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Kjuande pjk l'shian biú n'shiang nda, xiao ni'+s n'kuang Alaquinrs paiñ Ciudad del Maíz liyiayi biú etnia Xi'iuy kute l'ijp'; biú Santa Catarina l'ñiep biú Xi'iuy kuna l'jmp paiñ biú San Antonio n' Teének, nimidat mjaā b'lidat g'mayat n'jiuyit, n'xianat más n biú k'mpu Xi'iuy kaske l'kjande biú San Antonio.

Figura 9

K'mbiaik kiuandat paiñ n'jiuyit pur n'i+s n'kuang

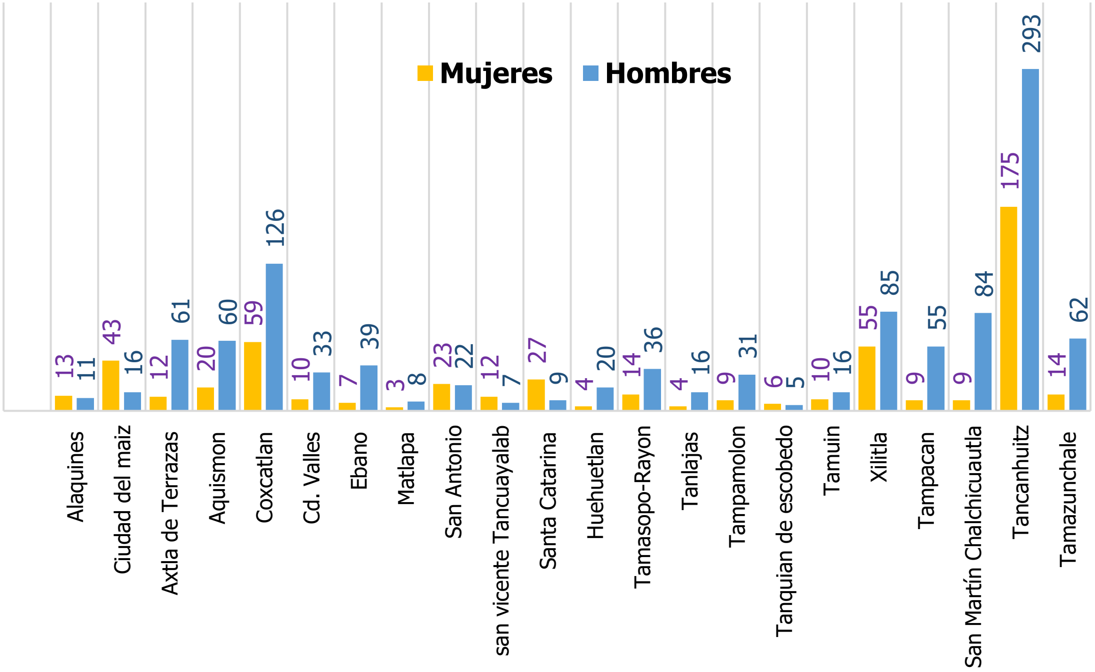

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Ru m'biaik ka nda pjk s'shia l'e, biú n'ñia niriua tabla l'uaiñ ru g'mayit Xi'iuyit paiñ ndujk mji+ nda n'ki+ s'tbai paiñ pur bu nda ru l'iedat de ru piudat ke nip m'ji+ nda s'tbejet.

Cuadro 4

G'mayit paiñ l´iedat ripi kuajadat ke d´baik biú t´ajan' pur nda shiang n´jie

Pjk s´shia ujk g´maá	K´mpu Xi'iuy	K´mpu Náhuatl	K´mpu Teének	K´mpu B´li+ rinjie	M´jeé m´biaiki
G'mayit	30	441	252	21	**744**
Nip mji+ s´tbai	139	404	344	51	**938**

M'jedat	**169**	**845**	**596**	**72**	**1,682**

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Kjuande pjk s'shiaa l'shian, shiao biú k'mpu náhuatl, g'madat mjaa b'lidat l'iedat le m'ji+ nda s'tbai, ru kradat d'ljeé ke g'madat ru n'dujk nip m'ji+ s'tbai. Njk kjuande nda l'kjande ru k'sao piudat l'imi+ ka nda k, mpu. Kjuande nip l'nkjande ru k'sao li'midat ru g'mayit, d'baiki mjaa b'lidat l'iedat ke nip m'ji+ nda s'tbai.

K'miaanan ke ru m'biaiki de ru l'iedat ke nip m'ji+ s, tbai g'madat n ru "T'manch g'tayit", ru n'dujk d'baiki mjao n'mianchit, pa ndu n'jiu si n'kian ru rinjieban kun nda g'mai u g'jiu+ maā g'tjai ru rinjiebat biú t'manch.

Figura 10
k'miayit g'mayit pur nepj m,'lebat

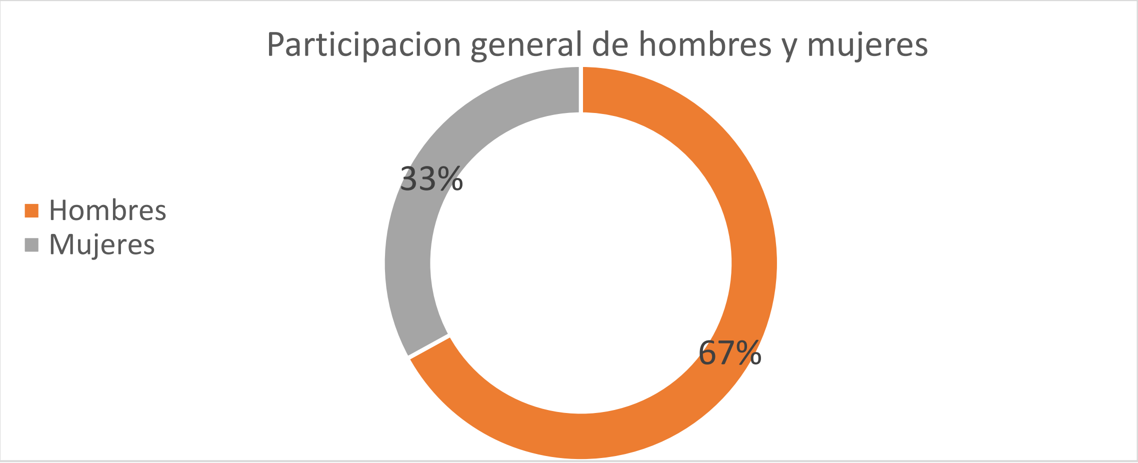

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Ru n'dujk g'mayat ke g'madat d'baik biú t'ajan', ndu 1633 njk l'ijng ke majestad g'madat 100%, 538 ndu n'jiuyit paiñ kra 1095 kiuandat. B'j l'ijing ke ru g'mayat n'jiuyit ndu biú 33% paiñ biú kra 67% ndu kiuandat, lo ke l'uaiñgan ke mjaa b'lidat kiuandat m'ji+ nda s'tbai paiñ shiao snu' n'jiuyit m'ji+ nda s'tbai.

Kjuande ru g'mayat ke l'yirbt biu Estado d'mjai k'ntadat n ru t'manch t'ajaan' m'jeē g'madat ru n'dujk nimi+ , Kjuande ni g'ndajaan paiñ bu ujk g,tung l'shiaan Kiua kra:

Figura 11
P G'maá g'mayat ke l'jaan paiñ n'dujk g'tundat pur pjk n'i+ nda T'manch

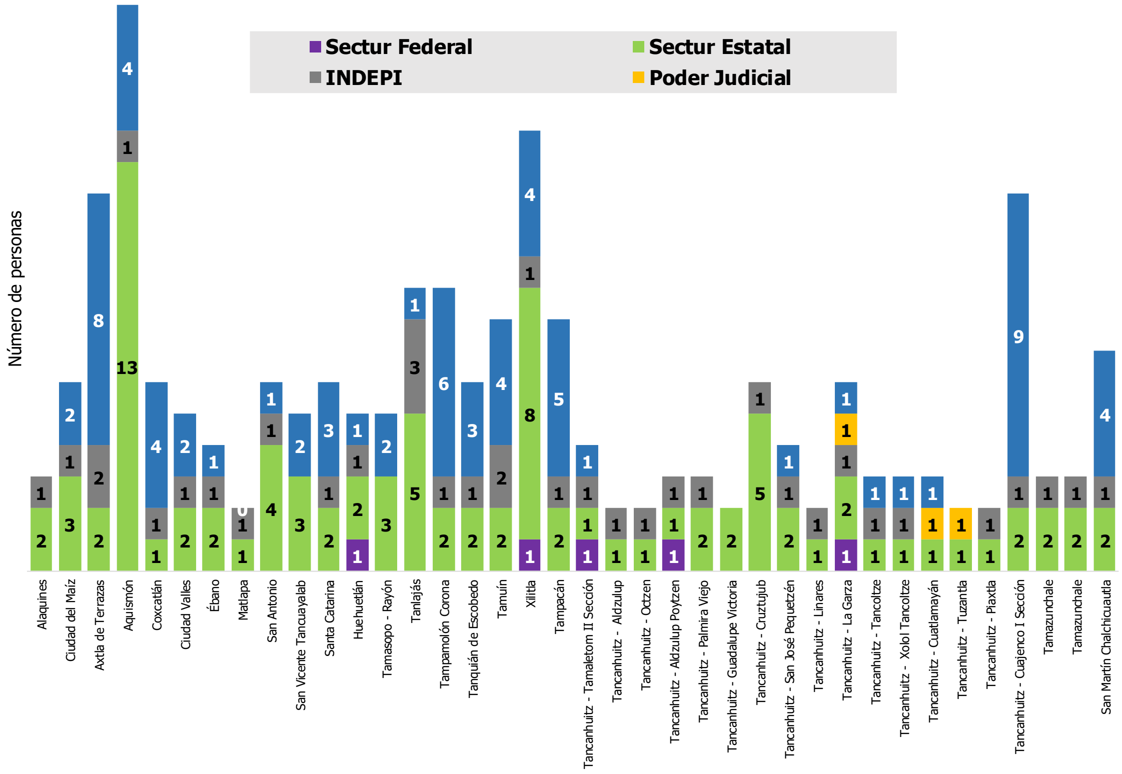

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

kiua , b'+ l'shian' ru m'biaik ru t'manch t'ajaan':

Cuadro 5
m´biaki' g´mayit s´criundat bi'u Tájan' Directa

Nepj	Sectur Federal	Sectur Estatal	INDEPI	Poder Judicial	Kraa shiang Instituciones
G´Mmayat	5	92	37	3	72
Pjk d´ti+ d´kjuadat	2.4%	44.0%	17.7%	1.4%	34.4%

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Figura 12
T'ajaan' biú Aldzulup Poytzen, Tancanhuitz. 27 n'mao xis 2022.

Figura 13
T'ajaan' San Vicente Tancuayalab. 19 n'mao xis 2022.

Figura 14
T'ajaan Xi'jiang, Tamasopo. 20 n'mao xis 2022.

3.1. M'biaik ru piudat

Kjuande ru m'biaik de ru piudat m'jeē k'sao d'juiu' ru l'jiao, g'madat m'jeē ru piudat ke kuishit biú Estado, l'piadat m'jeēdat 405, paiñ ru ndujk nip kuishit 87, ru ndujk nao gmaā g'aiñ k'ntao u maā g'mbudat ru K'i+sh' t'baat , maā g'shibat,d'tiñbat ru k'i+sh' ke kuant kiuet paiñ biú t'baat, pu biú Grupo técnico operativo.

Ru piudat t'ji+, k'nkiep piudat, k'i+i piudat, mjaa k'i+i piudat, fracción, secciones Kjuande colonias ke kuishit biú Estado, d'baiki 1,204 kuishit paiñ 116 ke nip kuishit.

3.2. M'biaik k'i+t rinjieé

L'kjuande kun ru rinjieé ke p'eje' biú t'baat, ke d'lijjn biú Periódico Oficial biú Estado, Kiua l'shian pjk ni'i+ ru m'biaki ka nda rinjieé. Pjk d'nju' m'jeē ru rnu rinjieé, k'ual biú n'tuet "m'jeē". Kinkie l'shiaimp ru ndujk rinjieé d'majang nda k'mpu, n'kii + k'mpu, mjaa n'ki k'mpu paiñ shiang l'jiao ke g'jiu n'ki+ ru piudat biú n'i+s nkuang.

Cuadro 6
K'mbiak pur biu k'mpu paiñ m´jeedat

Piudat paiñ k'i+ piudat.	**Piudat paiñ k'i+ piudat.**	**M'jedat biú n'i+s n'kuandat**
M'ejedat (rnu rinjieé skra d'pent)	19	13
Infraestructura turística	105	19
N'diu k'mpu, g'njiudat g'laojo mjaa l'iedat paiñ intercultural	184	34
N'diu g'tung	109	35

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Figura 15K'mbiak pur rinjieé
Figura 16

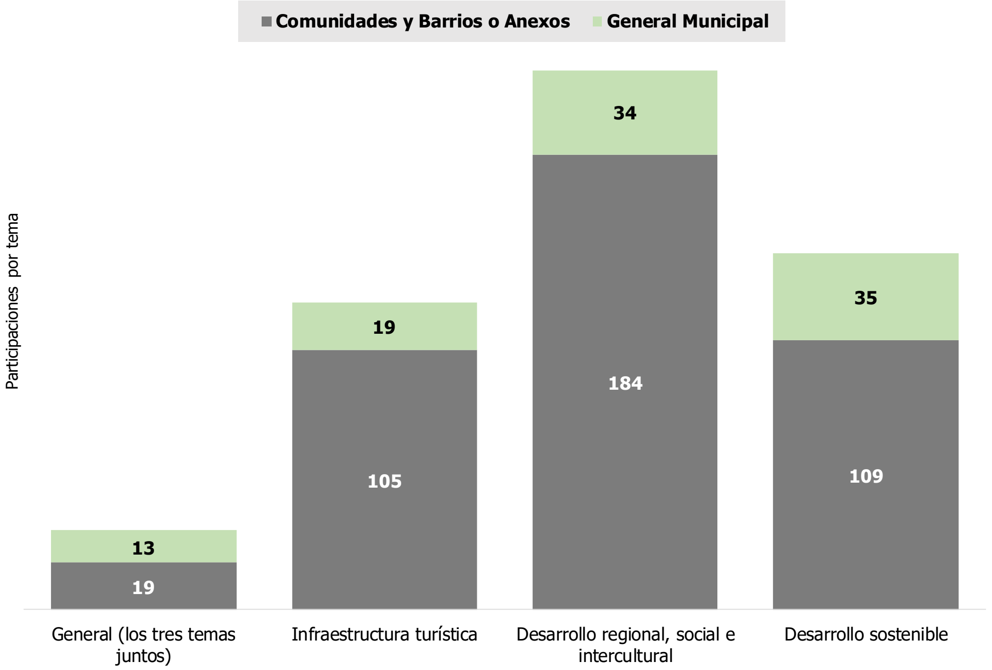

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Kjuande pjk s’chia l’shian’ bi n’jiunñ n’shiang, ni biú rinjieé ke mjaa d’mjang ru piudat n’+ biú Desarrollo Sostenible paiñ, biú nuye, kaske l’kjande, l’i+ biú infraestructura turística paiñ biú g’ndiu’ k’mus+.kjuande intercultural.

N’ñia nip l’ing’ ke ya nip n’unan ru rinjieé infraestructura ru l’jiao ke d’mjang, K’juande pjk majo d’mjang nepj m’jang kue d’shaip mjaā ki’i+ rinjieé pa n’jiu m’jeē ru rinjieé, ya ke gul’jt kaske m’jeē ru rinjieé, ki’i+ kimiai maā n’unan, chiñi d’l+ts ru rinjieé ke mjaa l’kjande ru nepj mang ni biú n’jieé.

K’juande re:

3.3. Nepj rinjieé gul’jdat biú t’ajaan’

Ru rinjieé ke gul’jdat l’uaiñ k’sao l’iandpt n’jial’ ke g’jiu g’mjiap biú k’mpu, ru nepjk li’mi m’ji+ u nepj t’i+ u m’jeē k’nuye. Kjuande ru piudat ke t’liajo’ kun kra piudat l’shian nepj n’ju’ t’juu g’mjiap ru piudat Kjuande ru nduj m’ji+ru k’musat paiñ t’i+ ke li’mi+ rinjieé de kra d’nueje kun ru piudat ripi+, Kjuande d’mjang ke kra d’nueje m’jedat g’jius’ ru piudat k’juande kra n’i+s nkuandat. De biú k’mpu.

Kiua, l’shian ru m’biaik ke nimi+ka nda n’jiee, tsaip ru ndujk d’ti+ ru piudat paiñ Kjuande ndujk d’ti+ pur biú n’i+s nkuang.

Cuadro 7
k'sao´pjk s'shia ru rinjie'e piudat paiñ n' is+ n'kuandat

Pik	Rinjieé.	Piudat
Infraestructura paiñ servicios	46	12
L'ajan	44	21
N'tajao n'piudat	197	20
N'tajao s'nudat	19	6
N'tajao s'nta	2	0
N'tajao n'i+s n'kuang	1	4
D'nueje n'i+s n'kuang	84	31
D'nueje k'mpu	21	5

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Figura 17
pjk s'shia ru rinjie'e piudat paiñ n' is+ n'kuandat

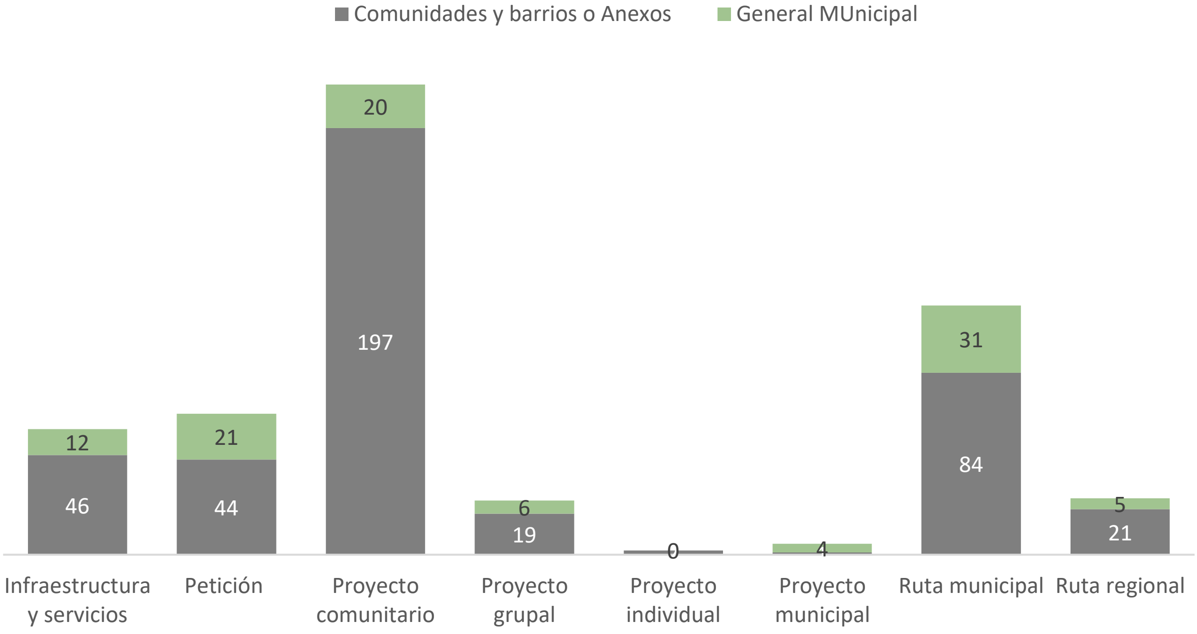

FUENTE: *Elaboración del Grupo Técnico Operativo*

Kjuande pjk schia l’shian biú cuadro paiñ biú n’shiang, biú n’tajao comunitario n’ji+ d’gudat más rinjieé pur ru piudat paiñ k’i+ piudat, paiñ mjaa k’i+ piudat. Pur b’j+ b’e ke ka nda g’juap nda n’tajao u kun ru piudat mjaa ripi+ biú nuye n’jie ke Kjuande d’mjang ndu d’nueje u l’jiao n’i+s nkuandat.

Kjuande ru rinjieé ke d’mjang pa m’jeē biú n’i+s nkuang u m’jeē ru piudat li’mi+ ru re rinjieé a) d’nueje n’i+s nkuang, paiñ biú nuye ke l’imi+nang nduij’ rinjieé biú b) L’jiao pa m’ejedat ru piudat ke liyayit biú n’i+s n’kuang kjuande ru c) l’ajaan

4. Nepj gul'jin biú t'ajaan'pur n'i+s n'kuang

D'baiki 19 n'i+s n'kuang k'mpu Huasteca, paiñ griuy n'i+s n'kuandat biú k'mpu kinkiep, kun kra shiang m'biaik paiñ rinjieé, ndujk d'ti+ mjaa b'li+ rinjieé ru l'jiao turística ndu ru re:

1) Tamazunchale
2) Xilitla
3) Coxcatlán
4) Tancanhuitz paiñ
5) Axtla de Terrazas

4.1. Nepjk l'i+ng ru rinjieé ke d'kju+

- **Infraestructura y servicios.-** Mao shao ru m'biaik ke d'taiñ nda n'jiee n ru rinjieé, ke ni nepj l'imi+ kun ru l'jiao turístico, Kjuande l'uaiñgan ke k'ju+ ru piudat u maā n'ji+ pa ndu n'ljiash+ ru g'padat.

  .
- **L'aajan. -** Kiua d'l+ts shiao ru m'biaik le d'lajan' nepj a ru k'i+t k'ius, Kjuande p'ee ru re pa ke l'juu' n'i+. Kra nip li'mi+ ni nepj kun ru l'jiao turísticos paiñ kra li'mi+ ke n'jiu kun ru d'kiandpt ru xi'iuyit.
- **N'tajao n'mpiudat. -** Kiua b'+ dl'+ts ru rinjieé ke d'ti+ ru piudat pa nduiyat t'ji+ rimpiudat.
- **N'tajao s'nudat l'iedat. -** Ru m'biaik ke kiua k'uant, nepj m'ji+ ni nepj kun ru piudat si m'+ kun kra l'iedat ke k'uajadat nda k'mpu paiñ ke t'i+ nda n'tajao s'nta paiñ Kjuande ndujk t'i+ t'uejt k'lus, ke kra mji+ kra t'manch ke n'ji+ t'i+.

- **N'tajao m'ejedat liyiayit n'i+s n'kuang. -** Kiua b'+ dl'+ts kra rinjieé ke m'jeē nepj l'gu'ent ke li'mi nepj kun ru piudat ke maā n'sabat m'jao m'jedat ke li'biai' biú n'i+s n'kuang.
- **D'nueje ke g'jius ru n'i+s n'kuandat. -** Kiua b'+ n'k'ujnan ru m'biaik ke nepj l'imi+ kun ru l'jiao ke m'jaa t'i+ ru piudat ke t'ji+ n'mjiao Kjuande nda d'nueje ke g'jiu+g'jius ru n'i+s nkuandat pa g'mjiap bu g'paá.
- **D'nueje g'jius ru piudat. -** Kiua b'+, l'imi g'mayit ke b'ajao kra l'jiao ke maā n'is+ n'majan biú k'mpu pur b'j+ g'jiu' g'ki+ d'nueje ke g'mjiabat ru gpadat.

4.2. S'nu' rinjieé ke s'iganru rinjieé N'diu' Turístico

N'ñia tabla n'i+ l'uaiñgan k'sao rinjieé l'mim+ biú n' diu' pur N'i+s n'kuang.

N'i+s n'kuang	N'diu' turístico				
	L´jiao Turísticos	Turismo Cultural	Ecoturismo	Turismo Rural	Turismo d'jiu nepj n'jiu'
M'jedat	**488**	**441**	**198**	**146**	**118**
Alaquines	9	9	11	8	3
Aquismón	21	23	11	2	24
Axtla de Terrazas	28	24	19	10	6
Ciudad del Maíz	19	16	8	11	2
Ciudad Valles	8	16	4	2	4
Coxcatlán	52	64	23	18	17
Ébano	8	6	1	3	
Huehuetlán	17	22	6		1
Matlapa	7	6	6	4	3
San Antonio	25	20	5	6	
San Martín Chalchicuautla	19	18	10	5	3
San Vicente Tancuayalab	22	16	2	2	

N'i+s n'kuang	N'diu' turístico				
	L´jiao Turísticos	Turismo Cultural	Ecoturismo	Turismo Rural	Turismo d'jiu nepj n'jiu'
Santa Catarina	10	3	4	5	6
Tamasopo y Rayón	17	1	5	1	2
Tamazunchale	78	56	23	15	10
Tampacán	15	14	3	3	3
Tampamolón Corona	6	12	3	1	1
Tamuín	11	11	1	2	2
Tancanhuitz	37	43	21	28	7
Tanlajás	7	16	3	3	2
Tanquián de Escobedo	7	2	1		
Xilitla	65	43	28	17	22

Ru re l'shian pjk t'i+ l'ji+ ru rinjieé pa biú n'didat turístico, s'un' ki rinjieé t'uaikn', t'uaikn ru nepj ke l'ki+pur nepj es biú paiñ pjk s'hia l'kiusp.

Ru nepj l'ajaan l nepj li'mi+ kun ru l'jiaoa turísticos ndu mjaā l'ajaan ru piudat. Kiua kin'kiep ñĩa rinjieé k'ʻjuent K'juande ru k'shao paiñ g'shiabat mjao ru l'iedat ke t'aiñ ru piu, g'mjiao turística, g'kiaiñ turística, l'jiao pjk t'ljaiñ paiñ shiao kra.

Biú nuye njk k'us+ke nepj l'ími+ biú turismo cultural d'kjuent k'juande ru t'chi+, m'biajo, nepj g'uepj t'í+ paiñ ru t'shi'í+.

2 Turismo Cultural

» **K'jia**

- L'a'añ, l'kiung, k'imbiach, mjao l'i+ch
- M'jao K'ichjao pkj lai+ ru' k'jia
- M'jao en mjao ru' k'jia
- Lam+ bajao d'nueje k'jia
- K'i+'ch maeje ne'ep k'jia/kimjiai' turisticos

» **M'biajao paiñ nepj t'i+ paiñ nepj gúepj nepj t'i+**

- Nip lajaiñ lam+ kjuande k'imbiach de ru' culturas vivas
- Lae+ mjao d'nueje de ru' culturas m'ledat

» **Ch'j+jiñ**

- L'a+ mas k'juande l'a'añ
- M'jao d'nueje ch'j+jiñ
- Pkj K'chjao pa' na'+ nieves de kiua
- k'+ki+ch ch'j+jiñ / kimjiai' turisticos

Biú rnu' k'miuj+ n'kujnan ru nepj l'ajaan ke nepj l'mi+ kun biú ecoturismo, k'juande n'duandat g'mbiaij', g'ki+ d'jiu' pjk g'ljiaiñ turístico, k'juande g'ljiung ru kiuang s'tikiuang paiñ n'nebat.

3 Ecoturismo

» **G'duandat g'mbiaij**

- Mjao g'kjiao d'nueje
- G'kiaiñ
- R'ki+
  - a) A) k'mbiajo'
  - b) B) p'jiu p'k n'kadat, shiang kra
- K'i+sh g'kiaiñ (folletos, k'i+sh g'kjius)

» **G'ki+ piu s'pajats ke g'mjian g'pjia**

- Ecoturismo biu n'pu ke l'imi kiaung
- G'jiung

» **G'biaik ru k'iung paiñ ru n'nebat**

- T'manch ok g'shiabat biu ambiental

Biú griuy k'miju+ n'ku+jnan ru nepj l'ajaan le nepj l'mi+ kun biú turismo rural k'juande s'tiyuang ke ndu k'ju+ biú agroturismo paiñ biú k'shiao paiñ g'ljiung biú n'jiebat nan'bt.

4 Turismo Rural

» **S'tiyuang n'djuk k'ju+**

- G'ki+ paiñ g'kii+j ru s'tiyuang n'djuk k'ju+
- G'shiabat ru g'uindat , g'ksat,g´kkuasat paiñ gúindat g´tudat
- G'kiaiñ ru s'tiyuang n'dujk k'ju+

» **K'shao paiñ g´ljiung biú n´jieép nan náhuatl**

» **Agroturismo**

- G'ki+ paiñ g'ki+ik ru nepj t'i+

Biú g'kiai k'mijiu ru nepj l'ajaan ke nepj l'ími+ Kun biú turismo biú d'jiu nepj n'jiu' k'juande biú m'jao g'kjiao Ru mut' gudeé, k'niu'pa biú turismo, biú cicloturismo paiñ kra shiang nepj nda n'ki+ d'aàpj ke nip nda n'jenp'.

5 Turismo nepj dijiu' n'jiu

» **M'jao g'kjiao Ru mut' gudeé, k'niu' pa biú turismo**

- G'ki+ paiñ g'kijao ru d´nueje
- G'ki+ dijiu' rinjieé pa g'ljiung
- Kun nepj l´saan'
- G´kiaiñ

» **G´jiao biú playa Temamatla**

» **kra shiang nepj nda n'ki+ d'aàpj ke nip nda n'jenp'**

- Kayaquismo/n'juu' k´nua
- N'jainyit k´imp/k'ius+ke l´mim+ki'e n'pi+
- N'es+ kueng

4.3. S’nu’ rinjieé ke b’aip biú n’tajao Turística

N’ñia nda tabla l’uaiñgan k’sao’ rinjieé ke p’aip biú n’tajao Turística pu biú n’i+s n’kuang.

N’i+s n´kuang	M´biak ru l´jiao Turística					
	L’jiao le m’jeẽ t’knan	G’ljiung n’pu /Ki’ung paiñ kiuang n’nebaty/Pjk s’pajats g’pjia	B’jao d’nueje	Internet paiñ Telefonía	B´jao d´nuejeé , estructuras paiñ nepj ri’i+ g´tung control biú tránsito	Kradat
M’jedat	**149**	**142**	**138**	**119**	**15**	**42**
Alaquines	4	4	3	3		2
Aquismón	7	5	9	5		
Axtla de Terrazas	6	8	5	9		5
Ciudad del Maíz	19	7	3	3	4	
Ciudad Valles	5	8	2	2		
Coxcatlán	16	20	8	14	5	
Ébano	2	2	1	2		
Huehuetlán	8	6	4	3		1
Matlapa	3	2	2	1		1
San Antonio	6	6	5	10		4
San Martín Chalchicuautla	7	5	7	6		
San Vicente Tancuayalab	4	10	6	4	4	
Santa Catarina		1	2	2		1
Tamasopo y Rayón	1	1	8	2		
Tamazunchale	20	22	27	14		10
Tampacán	2		3	3		3
Tampamolón Corona	4	2	2	2		
Tamuín	4	3	6			3
Tancanhuitz	11	6	12	10		3
Tanlajás	2		1	1	1	
Tanquián de Escobedo	4	4	2	2	1	3
Xilitla	14	20	20	21		6

Ru n'dujk mang ru rinjieé ke p'aip biú n'tajao turistica, l'i+ ke g'kjiao ru d'nueje, g'ljiung ru l'uaiñgan, k'nte ver nepj l'ji+ ni'+ d'pajats, ru n'dujk l'jiao m'jenan t'knan, pjk k'uas' n'ju al biú internet paiñ telefonía y ver nepj l'ki+ dijjiu' paiñ l'jiao ke g'njiu shiao' ru k'ntil biú n'i+s n'kuang. Ru re nepj li'mi+ t'uaiñkan s"nuu' rinjieé ru re diagramas.

6 N'tajao ke m'jee k'ju+

» **K'nte k´juau/Alcantarillado paiñ g'ljia**

- R'ji+biú drenaje
- R'ji+ biú t´sanbpt k' nte k' juau
- G'ki+ k´nsaa
- Pjk nki+ n´ljiao ru nepj ln'jing
- N'xiang ru s'shiai
- G' shiabt reciclaje
- G'kiaiñbit g´xiang s´shiai
- Mja k' b' li+ l´maádat ru camiones de s¿shiai maá g'mbeje
- Nda n'tus+l'shis+ paiñ reciclaje

» **G'shits ru k´nte jiang**

- L´ntuing ke ni ními+ mjaa k'nte jiang ke n´jaang
- G'mjie rinjieé ke ni tsaó g´ngiang k´nte jiang
- G'jiao bi'u n'tus+ tratadora

7 G'ljiung biiu n'pu+, kiung,kiuang, n'nebat paiñ pjk s'pajats turísticos

- G'mjian kra rinjieé pa le g'ljiung kiung paiñ nn'

8 Infraestructura Carretera

» **Ampliación y mejoramiento de caminos y carreteras**

9 Internet y Telefonía

» **Red de telefonía celular e internet**

- Antenas de servicio móvil
- Torres de telecomunicaciones
- Antenas repetidoras

10 Infraestructura d'nueje pjk s'shia nepj ru g'ljiung biú transitó

» N'es+ l'iedat

» G'kiaiñ vial

5. Nepj d'njuu' L'ñiaip

Biú t'ajaan' ru k'musat paiñ piudat xi'iuyit kun biú **N'tajao G'mu´,ke g´ndiu+ Turístico ke l´jui biú Huasteca Potosina** n'i+nda n'tajao le l'iianjn, pns k'ntap bu shiki+dgan g'maijn kun bu g'maijn kie'mbiu, l'uiyi nda t'ajaan' Xi'iuy, d'kuseé biú ley estatal paiñ d'baibi ru g'mayat estatales n'dujk n'juu' ru rinjieé biú t'ajaan' Xi'iuy.

Ru rinjieé ke gul'ij+ mjaa l'ianjn ndu ru re:

- L'iandpt m'mejedat ru piudat biú t'tajao turismo Kjuande n'kjiao mao ru k'sao m'jaiñsh+ t'min.
- l'iiandpt Kjuande n'kiaiñ n'jiuent biú cultura ke m'ji+paiñ pjk t'i+ ndu k'uajadat ke g'njiu Kjuande ru l'iedat ke biú kmuajadat.
- L'iiandpt n'ki+ l'jiao ecoturisticos n ru rimpiudat paiñ nepj li'mi+ s'pjats l'ji+, t'ji+, g'chedat paiñ ru nepj l'imi+ biú n'pu+.
- Kjuande l'ajan g'shibat ru l'jiao turísticos.
- L'ajaan r'ki+ pa ndudat n'ki+ ru l'jiao culturales: n'jiai+ paiñ m'biauj.
- Dl'+ts ke m'jang ke g'jiu' ru l'jiao ke m'jeē t'knan, d'nueje paiñ internet.

Ru rinjieé ke d'budgan ru piudat n'jedgan n'uadan nepj n'uinan dijiu nepj l'ki+turística, n'shabat,n'kiat nao n'majabat t'min, g'ki+ d'jiu nepj l'+ik,pjk n'juiyat paiñ circuitos turísticos, k'juande pjk n'ki+n'kiaiñ ru nepj l'imi+bat g'mbiaibt ru l'jiao turística, a ru Dependencias paiñ g'mayat Federales, Estatales paiñ Municipales ke ndu m'ji+n'ki+ biú n'tajadat ke g'kiadat ru nepj li'mi+bt.

Nñia n'tajao n'í+ d'ui+ biú Grupo Técnico Operativo biú t'ajaan' Xi'iuy pur biú N'tajao G'mu´, ke g´ndiu+ Turístico ke l´jui biú Huasteca Potosina.

Secretaria del GTO	*Abigail Torres Pérez*
Técnico	*Floriberta Martínez Marcelino*
Técnico	*Francisco Santiago Angelina*
Técnico	*Isabel Martínez Castro*
Técnico	*Gregoria Ruiz Hernández*
Técnico	*Luis Ángel Torres Pérez*
Técnico	*Josafat Navarro Hernández*
Técnico	*Nidia Ivette Aquino Hernández*
Técnico	*Luis Ramón Hernández Ramos*
Técnico	*Victorina de Jesús Montero*
Técnico	*Tirza Aquino Marcos*
Técnico	*Margarita Bautista Hernández*
Técnico	*Josué Vázquez David*
Técnico	*Sebastián Plácido Cruz*
Técnico	*Araceli Hernández Cruz*
Técnico	*Rocío Reyes Martínez*
Técnico	*Jorge Santiago Villaverde*
Técnico	*Yesenia Mendoza Santiago*
Técnico	*Bulmaro Hernández González*
D'guaik	*Ana Marcela Sánchez Flores*